

Handläggare
Gunilla Olofsson
Telefon: 08 - 508 25 605**Till**
Socialnämnden
2016-05-17

Om barnäktenskap

Svar på skrivelse från M, L och C

Förvaltningens förslag till beslut

Socialnämnden hänvisar till tjänsteutlåtandet som svar på skrivelsen

Gillis Hammar
FörvaltningschefVeronica Wolgast- Karlberg
Avdelningschef

Sammanfattning

I en skrivelse till socialnämnden begär Andrea Ström m.fl. (M), Isabel Smedberg Palmqvist m.fl. (L) och Stina Bengtsson (C) att socialförvaltningen redogör för hur staden agerar i de fall där nyanlända minderåriga i stadens försorg befinner sig vara eller påstås vara gifta samt redogör för vilken information nyanlända minderåriga får om svensk äktenskapslagstiftning och deras rättighet att inte giftas bort. Alla barn som vistas i Stockholms stad inkluderas i socialtjänstlagens bestämmelser om barn som riskerar att fara illa eller far illa. Förvaltningen anser att Stockholms stads riktlinjer för handläggning och dokumentation i barn- och ungdomsärenden, riktlinjerna för handläggning av ärenden som gäller ensamkommande barn och ungdomar samt de rutiner som utformats inom staden utgående från riktlinjerna, är tillräckliga för att möta målgruppens behov av skydd och stöd. Förvaltningens bedömning är vidare att den information som finns kring frågan på nationell nivå för närvarande fyller behoven. Förvaltningen vill i sammanhanget lyfta fram Origo som är Stockholms läns resurscentrum mot hedersrelaterat förtryck och våld. Verksamheten finns som en resurs både vad gäller informationsinsatser och för rådgivning på individuell nivå.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts av avdelningen för stadsövergripande sociala frågor. Ärendet har behandlats i förvaltningsgruppen 2016-05-11. Rådet för funktionshinderfrågor har haft möjlighet att behandla ärendet 2016-05-12.

Bakgrund

Andrea Ström m.fl. (M), Isabel Smedberg Palmqvist m.fl. (L) och Stina Bengtsson (C) begär i en skrivelse till socialnämnden att socialförvaltningen redogör för hur staden agerar i de fall där nyanlända minderåriga i stadens försorg befins vara eller påstås vara gifta samt redogör för vilken information nyanlända minderåriga får om svensk äktenskapslagstiftning och deras rättighet att inte giftas bort.

Ärendet

I skrivelsen till socialnämnden lyfts frågan om barn som befinner sig på flykt, och deras utsatthet. Fokus i skrivelsen ligger på barnens ökade risk för att bli utnyttjade bland annat genom att barnen förmåtts att ingå äktenskap. I skrivelsen hänvisas till information från Rädda Barnen och olika massmedier om att barnäktenskap riskerar att öka på grund av det oroliga läget i världen och att ansvariga myndigheter har otillräckliga rutiner för att upptäcka dessa barn och för att skydda dem.

Med anledning av vad som framförs i skrivelsen begär förslagsställarna:

1. Att socialförvaltningen redogör för hur staden agerar i de fall där nyanlända minderåriga i stadens försorg befins vara eller påstås vara gifta.
2. Att socialförvaltningen redogör för vilken information nyanlända minderåriga får om svensk äktenskapslagstiftning och deras rättighet att inte giftas bort.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Gällande lagstiftning

Nuvarande lagstiftning och bestämmelser ändrades den 1 januari 2014. De civilrättsliga och straffrättsliga ändringar som genomfördes i Äktenskapsbalken och Brottsbalken med syfte att stärka skyddet mot tvångsäktenskap och barnäktenskap

innebar bland annat att:

- Barn ska inte kunna få dispens för att gifta sig.
- Möjligheten begränsades ytterligare för att erkänna utländska barnäktenskap och tvångsäktenskap.
- Begränsning infördes av möjligheten att erkänna äktenskap som ingåtts utan att båda parterna varit närvarande s.k. fullmaktsäktenskap.
- Nya brottstyper infördes. Brottstypen *äktenskapstvång* innebär att det är straffbart att använda sig av olaga tvång eller att utnyttja någons utsatta belägenhet, för att förmå en person att gifta sig eller ingå en äktenskapsliknande förbindelse. Brottstypen *vilseledande till tvångsäktenskapsresa* innebär att försök och förberedelse till äktenskapstvång är straffbart.

Med *barnäktenskap* menas äktenskap där någon av parterna är under 18 år. Att ingå ett äktenskap, eller en förbindelse som parterna och deras omgivning jämställer med äktenskap, är ett beslut som får stora konsekvenser och bedöms kräva en vuxen människas mognad, enligt lagstiftaren.

Med *tvångsäktenskap* avses både äktenskap som har ingåtts genom straffbart tvång och äktenskap som har ingåtts efter andra kvalificerade påtryckningar.

Tvångsäktenskap drabbar främst barn och unga vuxna, vilket innebär att många barnäktenskap samtidigt är tvångsäktenskap. Flickor och kvinnor bedöms i högre grad vara drabbade, men mörkertalet kan vara stort när det gäller pojkar och män, enligt den statliga utredningen ”Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap”.

Diskussionerna som ledde fram till nuvarande lagstiftning utgick från några grundläggande utgångspunkter. En av dessa utgångspunkter var synen på äktenskapet som en viktig juridisk och samhällelig institution som kan medföra mycket negativa konsekvenser för enskilda som inte vill, eller inte är redo, att gifta sig. En annan viktig utgångspunkt var att såväl äktenskap mot en av parternas vilja som barnäktenskap står i strid med fastställda mänskliga rättigheter. Detta synsätt bekräftas av flera internationella överenskommelser. FN har definierat bl.a. tvångsäktenskap, tidiga äktenskap och hemgift som skadliga sedvänjor som utgör en form av våld mot kvinnor och ett brott mot kvinnors mänskliga rättigheter. Både FN:s generalförsamling som andra organ inom FN har uppmanat regeringar att utveckla och fullt ut implementera lagar

och andra åtgärder för att utrota skadliga sedvänjor och traditioner, inklusive tidiga äktenskap, tvångsäktenskap och hedersrelaterade brott. År 2011 antog Europarådet en konvention om förebyggande och bekämpande av våld mot kvinnor och våld i familjen. Där slås det fast att tvångsäktenskap ska ses som en form av våld mot kvinnor, och staterna åläggs att göra det straffbart att tvinga någon till äktenskap.

Att tvingas gifta sig och att sammanleva med någon mot sin vilja innebär i sig ett omfattande övergrepp. Förväntningar på att äktenskapet ska leda till sexuellt samliv och barn innebär en stor risk för sexuella övergrepp. Erfarenheter visar att många av de flickor och kvinnor som blir gifta mot sin vilja utnyttjas och far illa i sina äktenskap. Svårigheter att få ut en skilsmässa som godtas av den egna gruppen och stigmatisering av frångådda kvinnor inom denna grupp kan göra situationen än svårare.

Erfarenheterna har vidare visat att tidiga äktenskap kan leda till förkortad skolgång. Bristande utbildning kan medföra långvarigt utanförskap och stora svårigheter att ta sig in på arbetsmarknaden och försörja sig själv. (källa: Betänkandet "Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap" (SOU 2012:35) samt propositionen "Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap samt tillträde till Europarådets konvention om våld mot kvinnor" (prop. 2013/14:208).)

Socialtjänstens ansvar

Enligt bestämmelserna i Socialtjänstlagen (SoL) ska socialnämnden utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan, anmälan eller på annat sätt kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden. När en anmälan rör barn eller unga ska socialnämnden genast göra en bedömning av om barnet eller den unge är i behov av omedelbart skydd (11 kap. 1 och 1 a §§ SoL). Dessa bestämmelser innefattar nyanlända minderåriga som söker asyl i Sverige oavsett om de kommer utan eller med sina vårdnadshavare eller i sällskap med någon annan vuxen.

För att socialtjänsten ska kunna bedöma ett minderårigt asylsökande barns behov av skydd och stöd måste ansvarig socialnämnd ha fått behövlig information. När Migrationsverket gör en anvisning av ett ensamkommande asylsökande barn görs formellt sett alltid en anmälan enligt 14 kap. 1 § SoL till ansvarig kommuns socialtjänst.

Vad gäller möjligheterna till att tidigt identifiera barn som är gifta är socialtjänsten beroende av att Migrationsverket har fungerande rutiner vid det initiala asylansökningstillfället. I vissa fall berättar

barnet självt eller dess eventuellt medföljande make/maka att hen är gift. När det gifta barnet kommer tillsammans med sina vårdnadshavare och eventuella syskon, sker asylprocessen utgående från familjens situation. I dessa fall riskerar eventuellt tvångsäktenskap eller barnäktenskap att skymmas av andra angelägna frågor. För att säkerställa en tidig upptäckt av barnäktenskap bland nyanlända asylsökande barn krävs att Migrationsverket har som rutin att fråga flertalet av alla minderåriga barn om de är gifta.

När information har framkommit om att det rör sig om ett barnäktenskap bör Migrationsverket ha som rutin att alltid göra en anmälan till socialtjänsten enligt 14 kap. 1 § SoL.

Migrationsverket har för egen del konstaterat brister i sina interna rutiner för när anmälan ska göras till socialtjänsten och att bedömningarna görs på olika sätt på verkets mottagningsenheter. I ovanstående situationer krävs det dessutom att personalen inom Migrationsverkets mottagningsenheter har utbildning i och kunskap om svensk lagstiftning och dess innebörd vad gäller barnäktenskap och tvångsäktenskap.

Enligt information från socialstyrelsen

<http://www.socialstyrelsen.se/barnochfamilj/ensamkommandebarn> kring barn som uppges vara gifta, ska en individuell bedömning göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet av hur boendet ska ordnas för det gifta barnet. Barnets bästa ska vara avgörande för vilken placeringsform som är lämplig (familjehem, HVB eller stödboende). Vad som är barnets bästa kräver en bedömning i varje enskild situation. Barnets bästa är en sammanvägd bedömning av barnets vilja och åsikt, kunskap om barnet samt vetenskap och beprövad erfarenhet.

Socialnämnden ska ta reda på om det är av fri vilja som barnet säger att det önskar bo med sin make eller maka. Att en flicka eller pojke uttrycker en önskan om att bo med sin make eller maka behöver alltså inte innebära att socialnämnden bedömer att det är bäst för barnet.

Barnet bör inledningsvis och återkommande informeras om vilka regler som gäller för äktenskap i Sverige och om barns rättigheter. Exempel på frågor vid bedömning om paret ska bo tillsammans:

- Vad är barnets bästa i den här situationen?
- Vad vill barnet?
- Hur ser omständigheterna ut i det enskilda fallet?
- Har barnet behov av skydd eller stöd?
- Kan barnet vara utsatt för brott eller tvång, till exempel människohandel eller tvångsgifte?

- Har paret gemensamma barn?

Om barnet har placerats tillsammans med sin make eller maka, till exempel i ett familjehem, bör socialnämnden vid sin uppföljning av barnets situation, återkommande bedöma om det fortfarande är barnets bästa att bo tillsammans med sin make eller maka.

Enligt socialstyrelsen är det inte frågan om en placering i socialtjänstlagens mening, om socialnämnden har bedömt att det är barnets bästa att bo tillsammans med sin maka eller make i en egen lägenhet eller på ett asylboende.

Om utredningen har avslutats och socialnämnden senare får kännedom om eller misstänker att barnet far illa kan nämnden inleda en ny utredning.

Handläggning inom Stockholms stad

Flertalet av de ensamkommande asylsökande barn som anvisats till Stockholms stad är pojkar. I de få fall av barnäktenskap som hittills har kommit till kännedom inom stadens socialtjänst har barnen bedömts av Migrationsverket som ensamkommande asylsökande barn.

Enligt Stockholms stads riktlinjer för handläggning och dokumentation av barn- och ungdomsärenden samt riktlinjer för handläggning gällande ensamkommande barn och ungdomar, så ska en omedelbar skyddsbedömning göras och en utredning ska inledas på barnet enligt 11 kap. 1 § SoL när en anvisning (tillika en anmälan) inkommer från Migrationsverket. En begäran ska också göras till Överförmyndarförvaltningen om behov av att utse en god man till barnet. Utgångspunkten vid val av placeringsform ska vara det som är bäst för det enskilda barnet. En stor lyhördhet krävs för vad barnet uttrycker som sin önskan i förhållande till bedömningen av hur barnets behov av skydd och stöd ska garanteras.

Förvaltningens mening är att Stockholms stad följer gällande bestämmelser i socialtjänstlagen. De rutiner som har utformats kring handläggning av barn som riskerar att eller far illa utgår från bestämmelserna. Förvaltningen anser vidare att den information och vägledning som Socialstyrelsen ger genom olika publikationer och via sin hemsida är till hjälp vid handläggning i dessa situationer.

Origo

Origo (Stockholms läns resurscentrum mot hedersrelaterat förtryck och våld) arbetar med målgruppen ungdomar och unga vuxna 13-26 år som begränsas av hedersnormer. Verksamheten erbjuder också

vägledning samt konsultation till alla yrkesgrupper som möter och arbetar med målgruppen.

Frågan om hur vanligt förekommande det är med barnäktenskap har ställts till Origo. Verksamheten, som har en rådgivande funktion, för ingen statistik över hur många besökare som uppger att de har ingått äktenskap som barn. Men det händer att besökarna har den erfarenheten. Det händer även att skolpersonal hör av sig till verksamheten när elever inte återvänder till skolan efter en resa till hemlandet. Verksamheten har hittills inte blivit kontaktade i någon större utsträckning av gruppen nyanlända minderåriga. Det stöd som hittills har efterfrågats från verksamheten avser förebyggande informationsinsatser till nyanlända ensamkommande barn vid olika boende runt om i länet, men det är inte många som har kontaktat Origo i individuella ärenden.

Origos erfarenhet är att i samhällen där heder är viktigt kan en separation från en partner leda till att nätverket runt en ungdom upplever att en ungdom drar skam över familjen. Flickor eller kvinnor lever antingen med sin ursprungsfamilj eller med sin make. Det anses inte vara passande att en ung kvinna bor ensam, detta i sig kan resultera i en stämpling.

Verksamhetens bedömning är att det är mycket viktigt att ungdomen och nätverket runt ungdomen informeras om gällande lagstiftning. Till exempel att det är olagligt för en vuxen man att ha sexuellt umgänge med en flicka under 15 år. Detta brott kan resultera i en polisanmälan som i sin tur kan påverka möjligheten att få asyl i Sverige. Det är viktigt att ungdomar får stöd, kunskap och argument, så att nätverk och partners accepterar separata boenden.

Origo bedömer att det borde finnas ett större behov av rådgivning kring individer som riskerar att utsättas för hedersrelaterat förtryck och våld än vad som efterfrågas i dagsläget.

Information till nyanlända minderåriga om den svenska äktenskapslagstiftning mm

Det finns inget specifikt utarbetat informationsmaterial som används för att informera nyanlända barn om den svenska äktenskapslagstiftningen. Stockholms stads asylboenden för ensamkommande barn och boenden för barn som beviljats permanent uppehållstillstånd (PUT-boenden), informerar om det svenska samhället och viktig lagstiftning mm inom ramen för verksamheterna. Informationen anpassas till om barnen befinner sig under asylprövning eller om de har fått ett beslut avseende sin ansökan.

Förvaltningens bedömning är att den information som finns på UMO.se och som direkt vänder sig till barn och unga om deras rättigheter mm., är väl utformad. UMO (ungdomsmottagning på nätet) är en webbplats för alla som är mellan 13 och 25 år. Bakom UMO står alla landsting och regioner i Sverige.

<http://www.umo.se/Vald--krankningar/Radd-for-att-bli-tvingad-att-gifta-sig/>

Förvaltningen anser vidare att regeringens faktablad ”Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap” som gavs ut i samband med att lagstiftningen ändrades år 2014 tydligt förklarar regelverket i Sverige och bör kunna användas som komplement i arbetet kring riskutsatta barn och unga.

<http://www.regeringen.se/informationmaterial/2014/05/faktablad-ju-14.02/>

Förvaltningens sammanfattande synpunkter

Alla barn som vistas i Stockholms stad inkluderas i socialtjänstlagens bestämmelser om barn som riskerar att fara illa eller får illa. Förvaltningen anser att Stockholms stads riktlinjer för handläggning och dokumentation i barn- och ungdomsärenden samt riktlinjerna för handläggning av ärenden som gäller ensamkommande barn och ungdomar och de rutiner som utformats inom staden utgående från riktlinjerna är tillräckliga för att möta målgruppens behov av skydd och stöd. Förvaltningens bedömning är vidare att den information som finns kring frågan på nationell nivå för närvarande fyller behoven. Förvaltningen vill i sammanhanget lyfta fram Origo som är Stockholms läns resurscentrum mot hedersrelaterat förtryck och våld. Verksamheten finns som en resurs både vad gäller informationsinsatser och för rådgivning på individuell nivå.

Bilaga

1. Skrivelse till socialnämnden om barnäktenskap